

Ideal și real în paradigma “societății conștiinței”: explicația controlată de valoarea de adevăr versus explicația din momentul “post-adevăr”

Ana Bazac
simpozion DLMFS

Pasul următor: *Societatea Conștiinței* (Drăgănescu & Kafatos) sau *Societatea Post-Adevăr* ?

20 martie 2020

Dacă nu am citit cartea despre *Societatea conștiinței* (Drăgănescu 2007)

atunci titlul simpozionului este o interogație-exasperare privind abaterea gravă a societății de la **rațiune și bine-adevăr-frumos** – căci un concept propus nouă sub forma “societatea conștiinței” nu poate însemna decât una în care conștiința umană promovează în fapt o organizare **rațională**, inerent marcată de **bine-adevăr-frumos** (idealul antic) – și eșuarea în ceea ce bunul-simț refuză, “post-adevărul”

Oare aici trebuia să se ajungă? De ce? Cum se poate explica acest proces? Și ce se poate face pentru a-l stopa? – par a fi cele mai imediate întrebări

Deci o prezumție ce decurge din titlul simpozionului este contrapunerea **eticistă** a teoriei societății conștiinței – societății/teoriei post-adevărului

- *Ca și cum* ar fi opuse
- Iar opoziția lor ar fi prilej de lamento: pe care l-ar justifica
- Or ipoteza prezentată aici este **continuitatea** dintre cele 2 teorii
- Iar ea se fundamentează pe **analiza lor epistemologică**

I

(“Societatea conștiinței”/SC?) analiză epistemologică

- **SC** = un **model**; problema e: în ce măsură modelul permite **înțelegerea** (David-Rus 2011; 2012; 2017) / în ce măsură modelul de **SC** intenționează să depășească o înțelegere locală/metaforică și să meargă spre explicație
- [AB: putem **intui** – adică având o înțelegere vagă – și chiar putem **folosi** intuiția pentru a avea o idee pe care totuși **putem să o explicăm mai bine decât intuiția primă**

Dar, în ultimă instanță, **înțelegerea = explicație rațional /logic exprimată** (**știința** – doar un model de cunoaștere, dar în **esență arată cum e orice înțelegere: cauzele și logica** fenomenului pot fi superficiale, dar oricum sunt): **chiar dacă nu la persoana subiect]**

Relativ la persoana subiect

- Poate exista **înțelegere fără explicație** (a îndemânării, inclusiv mentale (dictare, mnemotehnica), iar atunci **obiectivul este nu explicația, ci deprinderea** îndemânării/ elementelor de comportament, învățarea acțiunilor (ca în modelele ABM (agent-based model))

Înțelegerea = explicație și creație, aplicație și construcție
(modelele – manipulate, înțelese, deci transpuse în simulări (ABM, și despre comportament/activități posibile (Mateus 2020)))

Dar, deoarece **cunoașterea – intersubiectivă,**

înțelegerea = explicație

Deci chiar dacă persoana subiect nu înțelege ci doar deprinde, alții înțeleg
(ex. de la utilizatorul de IT, copilul care învață să scrie sau, mic fiind, imită – la ingineri, adulți, cercetători, deci **la persoane exterioare persoanelor subiect**)

În știință: modelele – explicative

(logica științei și a cunoașterii, în general, exclude concurența; aceasta e dată de cauze exterioare (politice-economice)) (ex. actual cu Covid-19 – necesitatea colaborării)

Înțelegerea discursivă / propozițională

- E la baza **înțelegerii fără explicație**, după cum aceasta cere/duce la **înțelegere discursivă explicativă**
- Caracteristica **înțelegerii discursive** – centrarea pe **valoarea de adevăr** (**obiectivul și legitimarea/rostul înțelegerii discursive – explicația, deci mișcarea logică pentru și în jurul adevărului**)
- **Adevărul** – nu e o trăsătură a realității, ci e rezultatul raportării omului la realitate: adică e rezultatul (și obiectivul) judecării logice și a confruntării imaginilor/teoriilor cu realitatea (logica se bazează pe contradicția empirică și → bivalență)
- **Adevărul** – **relativ**, contextual, istoric, depinde de evoluția instrumentelor intelectuale: dar, **într-un cadru epistemic dat**, el este **rezultatul judecării unei situații/teorii**; altfel nu există înțelegere
- **Adevărul** = în urma căutării cauze/premise, dovezi: judecate și ele, deci
- **Adevărul** – se ? pe el însuși, ca și datele, prezumțiile (cauzele, teoriile) și metodele

Adevărul ≠ (la nivel logic, metodologic) punctul de vedere al majorității
Psiho-sociologia – arată condiționarea, istorică, a punctelor de vedere

Cadrul epistemic dat

- Complexitatea lucrurilor nu poate să fie sesizată **explicativ** dintr-o dată → oamenii privesc **potrivit unui obiectiv**/ sunt interesați de.. (asta = “din punctul de vedere”/că privesc “intențional” (Brentano, Husserl))
- Precizarea **obiectivului** – decuparea epistemică a complexității
- Precizarea **obiectivului** și a criteriilor/ prezumțiilor, conceptelor, informațiilor și metodelor considerate propice pentru înțelegerea aceluși **obiectiv** – dau **cadrul epistemic**
- În **cadrul epistemic** – **adevărul** e **parțial** (dar e, dacă sunt întrunite condițiile logice și substanțiale de mai sus (ex. Bigelow, Ellis & Lierse 1992))

Chiar dacă nu orice discurs propozițional este de factura formalismului reprezentării, orice discurs propozițional ce urmărește explicația – asemănător

- Urmărind explicația, se desfășoară logic
- Urmărind explicația, leagă (“pune în schemă”) informația, conceptele și metodele care îi permit concluzia cea mai fiabilă: **în acel cadru epistemic**
- Înțelegerea complexității/a lucrurilor potrivit a mai multor unghiuri de vedere – posibilă (prin ? a explicațiilor și unghiurilor și critică/depășire)
- **În urma oricărui discurs propozițional ce urmărește explicația se poate decide: chiar dacă se subînțelege caracterul limitat de cadrul epistemic și de cel istoric al explicației**

Adevărul

≠ ficțiune folositoare,
nici doar un parametru al anliziei formale, ci

= **reper al discursului articulat/propozițional**

- Deci relativismul epistemic ('ce nu e formal nu e decidabil', 'absoluta diferență științe formale și, eventual, naturale – vs. umanoare', 'totul e interpretare', 'totul e limitat') ≠ absolut, ci e o concluzie amendată extra epistemic
- După cum, nu există 'adevăr obiectiv ultim'/absolut, ci **pași** și **perspective parțiale** care – dacă au fost îndeplinite condițiile epistemice – sunt adevărate în cadrul dat
- Deci noi trebuie să navigăm între relativism epistemic (și etic) și absolutism epistemic (Colquhoun)

Toate judecățile modale/ modalitățile au în centru/ vizează **valoarea de adevăr**

(e **posibil**, trebuie/e necesar, e probabil, ordon ca, este permis ca, este obligatoriu ca, cred că/ presupun că, este interzis ca, a fost cazul că, va fi cazul că...)

- **Adevărul** – probabilistic, dar e **plauzibil** (plauzibilitatea – istorică (nu orice plauzibil e adevărat (Petrică și lupul, “tot satul”/Schulman 1967; Bartholomew and Wessely 2002; Ash 2004; Milgram 2004; Converse 2006; Festinger & Carlsmith 2004; Gilbert, Tafarodi, & Malone 2004) → **adevărul** = **plauzibilul analizat** (logic, dovedit, verificat etc.), **explicabil** (Wiper 2019)
- **Adevărul** – acceptă/are în istorie **etape** paraconsistente (1. informația inconsistentă, pentru că derivă din premise contradictorii, spune ceva/e logică; 2. mesajele participanților în discuție – inconsistente între ele) și paracomplete (nici contradicție nici tert exclus), ca și multiplele semantici ale negației/afirmației (Béziau 2001)); de asemenea, acceptă/are în ist. **etape** non-monotonice și raționamente abductive
- **Adevărul** – **dialectic**, jucându-se cu și în jurul contradicțiilor, și cu tot *Aufhebung*/ coexistența contrariilor, **ajunge la certitudini-criterii**: istorice, depinzând de cunoaștere, de consistența logică a exprimării acestei cunoașteri și de corespondența empirică, căci dacă probabilitatea epistemică nu e dovedită de o probabilitate fizică iar probabilitatea epistemică se bazează pe ambiguitate, probabilitatea cunoașterii și adevărului este viciată (Bartha & Johns 2001; Johns 2020); **dar ajunge** (spre deosebire de Zizek 2011)

Cunoaștere comună (c.c.) – cunoaștere/**abordare** științifică (c.ș.):

- ∃ **continuitate** și **similaritate** principială c.c. – c.ș.:
ambele folosesc inferențele raționale/sunt logice; ambele
caută cauzele (!!! **Ca să nu se opună ‘experții’
cunoașterii comune**)
- ∃ **diferențe**: la nivelul asemănărilor, datorită
condiționărilor extra-cognitive/logice în c.c.

Doar în **modelul c.ș.** este **analizată** plauzibilitatea **până la capăt**, adică **ansamblul** elementelor (**ipoteza**,
conceptele, metodele, paradigma etc.)

(aici: diferența antică opinii – cunoaștere întemeiată)

Conceptul/teoria “post-adevărului” (t “p-a”)

- Nu face parte din **c.ș.**, ci este o teorie de tip politic și se referă: la ideile despre **societate** și la **c.c.**; este o teorie **legitimatoare** a discursului politic dominant de astăzi (și astfel, a ansamblului fenomenelor/atitudinilor legate de **disoluția discursului politic dominant din punctul de vedere al centrării pe valoarea de adevăr**)
- Ce înseamnă disoluția discursului politic dominant ...? Că acesta este atât de **contradictoriu cu el însuși** și **inadvertent cu realitatea**, că **nu mai respectă nici măcar aparențele** și **lasă deschis impresia că nici nu mai este interesat de ele**
- Că el a “**depășit criteriul adevărului**”, ignorând orice contra-dovezi/ argumente și repetând monologic propriile teze

[t “p-a” (I)]

- se bazează pe înțelegerea **vulgară** a filosofiei post-moderne (**f p-m**)
- **F p-m**:
 - centralitatea limbajului/discursului
 - evidențierea limitelor rațiunii/a caracteristicii rațiunii de a fi instrumentală, deci a caracterului istoric al teoriilor
 - interpretarea filosofiei kantiene a subiectului (a constructivismului ca bază a depășirii regulilor de judecare estetică (Lyotard 1983, 192))

Dar **f p-m** nu este unitară ci se bazează pe **prezumții ideologice diferite**:

Unii - atacă raționalismul “prea îngust” în numele libertății individuale și a “dizolvării valorilor” și eliberării de norme, înlocuite cu comunicarea ce ar egaliza; dar după 2001: acestea (hiperconsumul și hipernarcisismul (Lipovetsky 2004) se combină cu cererea de protecție

- critică rațiunea în numele misterului și trăirilor
- critică ideea de progres de la dreapta (îi critică tocmai puterea descriptivă și emancipatoare)
- critică solidaritatea și colectivismul în numele individului

Alții - nu deduc din relativismul epistemologic pe cel moral (Derrida, Foucault)

- critică ideea de progres de la stânga (progresul clamat de puteri este contradictoriu)
- critică instrumentalizarea rațiunii pentru dominație
- sugerează dialectica individ-societate, critică ideea absolută de subiectivitate

Or, **t “p-a” deduce relativismul moral dintr-o prezumție/imagie vulgară/neștiințifică despre cunoaștere (se bazează pe ignorarea logicii istorice a teoriilor despre adevăr și minciună (Bazac 2011, 2012))]**

t “p-a” (II)

- lucrează tot cu conceptul/**criteriul** de adevăr, adică nu înseamnă că are drept criteriu de inferență logică minciuna sau falsul
- dar **transmite** rarefiat conceptul de adevăr deoarece îl depășește/acoperă cu ‘comunicarea’ (*ca și cum* adevărul sau eroarea ar fi exclusiv rezultatul formeii retorice/tehnicii de formulare, în afara logicii)
- oricum, nu mai consideră adevărul drept **criteriu** de judecare și, à la Orwell, consideră minciuna și falsul **proprii** drept Adevărul
- **!!** nu se referă numai la valori, ci și la fapte, dar **t “p-a”** avansează teoria “faptelor alternative”, echivalând caracterul istoric și contextual al interpretării cu “eșecul conceptului-criteriu de adevăr”

(ex. interpretări ale unui fapt istoric/social ‘→’ relativism și nihilism epistemologic /ignoranță)

!!! Dacă nu mai există criterii raționale, nu mai există nici responsabilitatea de a căuta adevărul

- **!!** Nici valorile, trăirile și gustul estetic nu sunt excluse de știință/nu sunt excluse din cunoaștere și nu presupun numai un subiectivism individual în afara judecării (chiar judecățile de gust la Kant, deși sunt deosebite de cele empirice, despre fapte, prin sentimentele de plăcere și neplăcere, implică și o anumită normativitate/chiar universalitate)

t “p-a” (III)

- Are drept **precedente** (minciuna în politică, Arendt 1971) și **manifestări**: negarea științei, subiectivismul în judecăți publice devenit banal (*cognitive bias*), declinul *mass media* tradiționale de informare și investigație și înlocuirea cu *mass media* în rețelele sociale, *fake news* ca armă politică (McIntyre 2018)
- Este legitimată prin echivalarea ficțiunilor cu p-a/t p-a (Harari 2018)
- În filosofie: - Vaihinger (1911) – ideile neadevărate/ficțiuni au importanță practică (Fine 1993)
 - discuția speculativă despre Bine și virtuți (v. “un minim de altruism ” (Dumitru (a) 2017)
(**dar epistemologia contra-argumentează relativismul epistemic** (Bartha & Johns 2001))
 - critica t “p-a” din perspectiva ‘singurului adevăr’/ ‘faptul e fapt’ (Dumitru (b) 2017, 11)/ al ‘opoziției față de *fake news*’ considerate a fi doar cele ale criticii față de raporturile de putere (refuzul și al criticii și al auto-criticii)
- În practică: educarea oamenilor pentru a prelua ideea relativismului moral, a lipsei de importanță a distincțiilor și a se obișnui cu ea
 - desconsiderarea capacității critice a populației/**c.c.**

Ab sing sol holism si spir critic

Cum arată modelul SC? (citind cartea) I

- Modelele – creații **abstracte** (deoarece sunt create cu ajutorul – direct/indirect al – instrumentelor științifice, strângere și evidențiere/tratare a datelor, teorii, metode de validare, și implică toate instrumentele intelectuale rafinate de analiza științifică (concepte, metode, logică, raționamente, argumente)
- Modelele – mai ales SC – **idealizări**; rostul lor e/ar trebui să fie **explicativ** și de **declanșare a noi teorii (!!!chiar modelele filosofice trebuie să fie astfel)**
- De aceea, ele trebuie să **explice** (să treacă mai **departe de intuiția primară și de metafore**: e vorba de teorii/rezultate) $[(T) t_x \neq (I) t_0]$
- ‘Transcendența există’ $\neq$ cunoaștere, ci ficțiune considerată premisă/explicație/teorie

Cum arată modelul SC? (citind cartea) II

- Astăzi **unitatea materie-informație** este larg acceptată și **demonstrată** (Klimek 2014; Bazac 2014; Bremer & Klimek 2017; Klimek, Tadeusiewicz & Gralek 2017; Klimek & Szkutnik 2018; Bazac 2018; Klimek 2018; Al Faki 2020; Petitat 2020)
- Iar **unitatea/interdependența logicii/raționalului-imaginației-sentimentului, de asemenea**

(tendința spre ideal și valorizarea – rezultatul acestei unități a mentalului)

- ! deci critica volumului discutat – și propus de către organizatorii simpozionului – nu se bazează pe vreun monism/reducționism, nici pe vreo judecare mecanicistă și exterioară teoriilor revoluționare ale secolului XX și nici pe refuzul conștiinței și complexității sale inclusiv trans-materiale (Bazac 2017)

DAR (Cum arată modelul SC? (citind cartea) III)

- modelul SC - **bazat pe concepte neclare, neexplicate și socotite premise ca axiome** [*sens fenomenologic, Conștiința Fundamentală a Existenței* (CFE) ce presupune/este “trăirea existenței sau o infraconștiință a existenței” (Drăgănescu 2007, 190) și cu care “putem avea relații ca de la persoană la persoană prin sentimentul divin” (idem, 147), “educația (nu numai a omului, ci a *tot ceea ce este conștiință* în vederea continuității cu trecutul bun al omenirii” (idem, 53); (CFE puțin mai clar, dar avansat tot ca o “speculație” (Drăgănescu 2004): model construit pe speculație]
- modelul SC - **bazat pe concepte neclare și explicate reducționist** (*spiritualitate*, ce constă în sentimentul cosmic și sentimentul divin, a căror “simbioză dă viața spirituală deplină” (Drăgănescu 2007, 226))

Speră într-o “**intervenție a Conștiinței Fundamentale**” când “legitățile și procesele structurale sunt modificate de la cursul lor structural de către informația fenomenologică și ortoenergia antrenate din sau prin profunzimi”, mai clar “divinitatea să intervină în salvarea acesteia (lumii,

AB) prin miracolele ei majore ” (idem, 226)

- Teoretic, SC – model dezirabil – contrapus realității, deci avînd funcția de declanșator de alte (sub)modele și acțiuni; ~ modelelor utopice
- Deci “Ce ne lipsește pentru a ne bucura de adevărul, frumusețea și tot binele pe care profunzimea informaterială ni le promite, dar de care superficialitatea lumii pe care o construim ne ține departe? Simplu spus: conștiința puterii pe care o are un **mental firesc conectat la profunzimile existenței**” (Ștefan 2011, 2) / “cunoașterea *fundamentală* a existenței – vectorul cel mai important al SC” (Drăgănescu 2007, 53)

Dar **omul e pion/determinat, iar SC nu pornește de la om, nu e un model uman ci unul dependent de/răspunzând l Existenței cu Conștiința sa** (“Dacă nu ar exista o Conștiință Fundamentală și dacă nu ar exista o infraconștiință, nu ar avea rost o Societate a Conștiinței” (idem, 209)

- Mesajul e **pesimist și impotent**: “salvarea, aceasta fiind problema la ordinea zilei, depinde acum numai de intervenția miraculoasă a divinității, de la sine sau la apelul nostru, odată cu corectarea traiectoriei societății către societatea conștiinței” (idem, 226)

Potrivit cărții, SC – posibilă doar prin IA și biotehnologiile de simbioză om-IA

Dar, cum am văzut, numai prin intervenția Conștiinței Fundamentale și ca o adecvare determinată de aceasta

Describe societatea actuală în afara oricăror analize sociologice (**abstract**, “horoscopic” (vezi în idem, 223))

Numește valorile (binele, cu formele sale) fără nici o evidențiere a caracterului lor istoric (idem, 225)

- **Într-o perspectivă metafizică ce nu este deloc modernă**

Chiar dacă CFE și acțiunea sa – văzute ca “supoziții” (idem, 230), **filosofia de astăzi nu mai poate ignora cauzele și mecanismele complexe ale ideilor și fenomenelor inerent sociale**

Continuitatea ofertei tip SC – teoria “post-adevărului ”

Această parte a prezentării provoacă mai mult decât partea a II-a și e doar menționată aici

Teza sa: tocmai pentru că în oferta intelectualilor a existat/ există această perspectivă abstractă, îndepărtată de cauzele și problemele reale ale oamenilor, reflectând o veche și desuetă azi separare dintre munca intelectuală și aceea fizică, asumând, conștient sau nu, elitismul

Există și derapaje intelectuale vădite **chiar pentru intelectualii de mai sus**, gen teoria “post-adevărului ”

De aceea, critica acestei ultime teorii nu se poate face doar în sine, ruptă de atmosfera intelectuală în care a apărut